

Siba Balázs

MENTÁLIS KÉPEK HASZNÁLATA A GYAKORLATI TEOLÓGIÁBAN.
A VALLÁSPEDAGÓGIAI ÉS PASZTORÁLPSZICHOLÓGIAI TANSZÉK SZAKMAI
KONCEPCIÓJÁNAK BEMUTATÁSA

A valláspedagógiában megvoltak a különböző paradigmák, korszakok és divatok. Az 1980-as években James Fowler formálta át a pedagógiai gondolkodást a hit-fejlődés elméletével.¹ A 2000-es évek elején Howard Gardener többszörös intelligencia elmélete vált divatossá és a mai református hittankönyveink egy alapvető elméletévé.² Néhány évvel ezelőtt egy princetoni kollégával beszélgettem ezekről a divatokról, elméletekről, és ő a fülembe ültette a bogarat, amikor azt mondta, hogy szerinte a legújabb korszak a neuroscience (neurotudomány) területe lesz, és hogy ez fogja átformálni majd a pedagógiánkat.³ Azóta foglalkoztat ez a terület, és amikor 2019-ben egy neurotudományi valláspedagógiai könyv recenzióját írtam, találkoztam egy olyan szemponttal, amely ajtót nyitott számomra. Ez pedig az, hogy a hatékony tanuláshoz szükségünk van a „big Picture”, az összkép látására.⁴ A Valláspedagógiai és Pasztorálpszichológiai Tanszék szakmai koncepciójának bemutatásához egy mentális képet hívok segítségül, de első lépésként a mentális képek használatának fontosságát mutatom be.

A MENTÁLIS TÉRKÉPEK HASZNA

Rengeteg információ áramlik felénk nap mint nap. Szakszóval élve kognitív terhelésben vagyunk, könnyű eltévedni és nehéz megtalálni a tájékozódási pontunkat, akár a tanulásban vagy akár az élet más területein.⁵ Az információáradatban

- 1 PÁNGYÁNSZKY Ágnes – SIBA Balázs – SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla: *A gyülekezetpedagógia mai kihívásai*, in: Siba Balázs–Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján*, Budapest, Kálvin, 2019, 47–86.
- 2 SZÁSZI Andrea: Lehet-e mindenki tehetséges? A tehetség fogalmának árnyalása Howard Gardner „sokrétű intelligencia” elmélete alapján, *Magyar Református Nevelés* (2010/3), 39–55.
- 3 Gordon Stanley Mikoski, Associate Professor of Christian Education, Princeton Theological Seminary.
- 4 SIBA Balázs: *Neurobiológia a tanításban*. Mariale M. Hardiman *The Brain-Targeted Teaching Model for 21st-Century Schools* című könyvének ismertetése a hitoktatás szempontjából, *Magyar Református Nevelés* (2019/4), 84–89.
- 5 SWELLER, John – AYRES, Paul – KALYUGA, Slava: *Cognitive Load Theory*, New York, Springer, 2011. doi: <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-8126-4>.

hogyan vághatok rendet, hogyan találhatom meg, hogy mi az értékes, merre, hogyan fejlődjek, induljak el? – tehetjük fel a kérdést, akár naponta. Viszont, hogyha nagyobb összefüggésből nézünk rá tudatosan a dolgainkra, akkor valami érdekes történik. Ha felülnézetből tekintünk az életvilágunkra, akkor már nem is vagyunk olyan elveszettek. Ha a tananyagot, a különböző tudományos sémák rendszerét is megpróbáljuk összképként szemlélni, akkor talán nem is annyira elveszett az ügy, mint gondolnánk.

Mi a haszna a mentális térképnek? Gondolatok, mémek, tudományos sémák rengetegében egy térkép segíthet bennünket abban, hogy el tudjunk igazodni. Úgy van ez valahogy, mint amikor a csillagokat nézzük az égbolton, és hogyha megtanultuk, hogy hogy néz ki a Cassiopeia vagy a Nagy Göncöl, akkor megtalálhatjuk őket az égen, és ahhoz képest tájékozódunk. Így lehetünk a tudományos sémák világában is, ahogy a csillagos égen is sokféleképpen lehetne gondolatban összehúzóztatni egyfajta térképpé a csillagokat, de előttünk ezt valakik megtették, és lett egy térképünk arra nézve, hogy tájékozódni tudjuk az égbolton. A menedzsmentirodalomban van egy divatos anekdota, amely ide illik.⁶ Az első világháborúban egy katonai alakulat eltévedt az Alpokban, mert hónapokig sűrűn esett a hó, és nem találták meg a kiutat. Az egyik katona zsebében találtak egy térképet, amely alapján elindultak, és két nappal később kijutottak a kelet felől, megtalálták a helyes utat és életben maradtak. Csak később derült ki, hogy az a térkép, melyet ez a kiskatona talált a zsemlében, nem is az Alpok, hanem a Pireneusok térképe volt...

Nem azt mondom, hogy bármerre mehetünk, de mégis szükségünk van térképekre az irányban, hogy tudjuk, mit tanulunk, merre haladunk, meglegyen annak a képzelete, hogy valamilyen módon haladunk előre. Persze nem mindegy, hogy milyenek ezek a térképek.

Az igazán jó térképek olyanok, amelyek valóban segítenek. Az igazán jó elmélet az, amelynél valóban rárezonálunk, és pontosan kifejezi azt, amit én is látok, érzek, gondolok a világról. Megvan benne az a frappánság és jól leírja a tapasztalati valóságot. Ilyen térképeket keresünk és veszünk át, illetve gyártunk egész életünk során.

AZ ELMÉLET ÉS GYAKORLAT ÖSSZEFÜGGÉSE

Nem mindegy, hogy milyen térképeink vannak. Ebből a szempontból van igaza Amadeo Cencininek, aki a következőt írta, jellemformálásról szóló könyvében: „Nincs gyakorlatiasabb dolog egy jó elméletnél...”⁷ Ez jól kifejezi azt az ellentmondást, amit a gyakorlati teológia is magában hordoz. Hiszen amikor gyakorlati teológiát tanítunk, az első kérdések között mindig az szerepel, hogy mit kellene csinálni, és hogyan kellene tanítani, lelkigondozni. A „mit” és a „hogyan” kérdé-

⁶ “Any old map will do” meets “God is in every leaf of every tree”, <https://statmodeling.stat.columbia.edu/2012/04/23/any-old-map-will-do-meets-god-is-in-every-leaf-of-every-tree/> (Letöltés: 2023. augusztus 13.)

⁷ CENCINI, Amadeo: *A Fiú lelkiélete*, Budapest, L'Harmattan, 2010, 14.

sek uralkodnak. Hogyha csak ezekkel a kérdésekkel foglalkozunk, akkor a gyakorlati teológia könnyen a megoldási módszerek tanulmánygyűjteményévé válhat, de a gyakorlati teológiának ennél több a feladata. Ehhez a többhöz viszont kellenek a jó elméletek. Van ellentmondás a gyakorlati teológiában, mert egyrészt gyakorlati, ugyanakkor mégis elméleti is kell legyen. Olyan a gyakorlati teológia, mint egy oximoron.⁸ Látszólag kevésbé összefüggő dolgok mégis csak összetartoznak benne.⁹ Hogyan függhet össze két látszólag más terület az életünkben: a nagyon gyakorlati, a földhözragadt, a cselekvés, az emberi kapcsolatok világa és közben a teológia mint elmélet, az örök igazságok és kategóriák, normák kifejezésének tudománya? Hogyan lehet az, hogy ezek mégis csak összefügghetnek?

Modellek nélkül a gondolkodásunk is lehetetlenné válna.¹⁰ Nagyon sok mindent teszünk gondolkodás nélkül. Ha végiggondoljuk a napunkat, akkor nagyon sok rutinszerű cselekvésünk van, amelyeket végigfuttatunk a napunk folyamán. Akár 30-40 százaléka is az időnknek rutinszerű.¹¹ De mi van akkor, ha nem rutinból cselekszem, hanem mégis csak szeretném érteni, hogy mit teszek? Mi történik a környezetemben és belső világomban, ha folyamatosan reflektálok arra nézve, hogy mi az, ami a külső világban történik?¹² Hogyan készítjük a belső mentális térképeket az életünkben? Hogyan dolgozzuk fel a valóságot? Ez egy olyan nagy kérdés, amely nem férne bele ebbe az előadásba, hiszen a filozófiát is már ezer évek óta érdekli ez, Platóntól kezdve a mai napig nagy kérdés, hogyan rakjuk össze a valóságot.¹³

Á BELSŐ KÉPEK MINT A GONDOLKODÁS „MANKÓI”

Jerome Bruner két külön megismerési módot különböztet meg: az egyik lehetőség az, hogy narratívákat, történeteket gyártunk, és ezekben eseti módon mások történeteiből rakjuk össze azt a valóságot, amelyben élünk, illetve történeteket veszünk át.¹⁴ Bruner szerint amikor az emberiség történetében megjelent az írásbeliség, akkor megjelent a paradigmikus gondolkodás is. Ebben benne van az, ami nem az idői szekvenciális,

⁸ SIMON, Chris: Pastoral Theology: Is it an Oxymoron?, *Australasian Pentecostal Studies* (2001/4).

⁹ Pár példa az életünkből vett oximoronokra: nyílt titok, fülsüketítő csend, lehetetlen megoldás, városi terepjáró.

¹⁰ BRANSON, Mark – MARTINEZ, Juan F.: *Churches, Cultures and Leadership. A Practical Theology of Congregations and Ethnicities*, Downer Grove, IVP Academic, 2011, 41.

¹¹ DUHIGG, Charles: *A szokás hatalma. Miért tesszük azt, amit tesszünk, és hogyan változtassunk rajta?* Solymár, Casparus Kiadó, 2015, XVI.

¹² A belső beszéd szabályai mások, mint a hangos beszédé, ugyanis itt nem kell mindent „kimondanunk”, hogy megértsük. Gondolataink nyelve ugyanis jelentéstartalmakat, szimbólumokat, metaforákat, érzéseket, impressziókat is tartalmaz, amik a hétköznapi nyelvben leírhatatlanok. L.: VIGOTSKIJ, Lev S.: *Gondolkodás és beszéd*, Budapest, TREZOR, 2000, 261–262.

¹³ Már Platón híres barlanghasonlata is a mentális reprezentációk kérdéskörével foglalkozott. L.: PLATÓN: *Platón összes művei I-III.*, Budapest, Európa, 1984, VII. fejezet.

¹⁴ A megismerés narratív és paradigmikus módozata Bruner értelmezésében. L.: PLÉH Csaba: A mai lélektan, *Magyar Tudomány* (2004/11), 1225. Vö.: BRUNER, Jerome: *Valóság elmék, lehetséges világok*, Budapest, Új Mandátum, 2005, 19–45.

hanem az örök igazság, a normák világa, amelyek érvényesek lehetnek más kontextusokban is. Mind a kettő létezett történelmünk során, tehát narratív módon is hagyományoztuk a tudást és a világ megértését, de az elmúlt több ezer évben a paradigmaticus gondolkodás is megjelent a gondolkodásunkban. A képi gondolkodás azonban még a narratívát is megelőzte, ott volt a narratív mellett és a paradigmaticus mellett egyaránt.¹⁵ Abban, hogy mentális képek megjelentek, és próbáltuk magunknak lefordítani valahogy a történeteket, a paradigmákat, mindig is segítségül voltak belső képeink.

MENTÁLIS KÉPEK A GYAKORLATI TEOLÓGIA TANÍTÁSÁBAN

Tanulási szempontból jó, hogyha vannak belső képeink.¹⁶ Néhány példát hadd hozzak arra nézve, hogy akár a paradigmaticus, akár a narratív megismerési módban hogyan jelennek meg különböző térképek, mentális képek. Nagyon sokfelét használunk ezekből a gyakorlati teológiában is. Vannak matematikai modelljeink, például a lineáris modellek: prédikációban a három pont és a vezetéselméleti könyvekben a négy legjobb, meg a hét még jobb módszer stb. Vannak statikus és dinamikus modellek, explicit és implicit modellek, deduktív, induktív, illetve összekötő modellek egyaránt.¹⁷ Vannak geometriai példák. Például Schulz von Thun kommunikációs elmélete, amely azt írja le, hogy egy kommunikációs helyzetben négyféle módon vagyunk jelen és halljuk egymást.¹⁸ Van, amikor nem a matematika, hanem különböző életmetaformák jelennek meg grafikus ábrázolásban. Például Erik H. Erikson pszichoszociális fejlődés elmélete olyan, mint egy lépcsőjárás.¹⁹ James Fowler elmélete pedig az életben mintegy a spirális növekedést, az újra visszatérő témákat hozza elénk.²⁰

De nemcsak a paradigmáknak, hanem a narratíváknak is lehetnek ilyen térképei. A mai református egyházban egyre többen olvassák Craig Bartholomew és Michael Goheen *A nagy történet* című könyvét.²¹ Ennek is van mentális leképeződése. A kereszténység nagy metatörténetének térképe: a teremtés, bűneset, megváltás, új teremtés négyessége egyetlen képben összefoglalva.²²

Mi haszna van annak, hogy akár a narratívákat, akár a különböző paradigmákat megtámogatjuk mentális képekkel?

¹⁵ BUZAN, Tony: *Elmetérképezés mesterfokon*, Budapest, Bioenergetic Kiadó, 2019, 40–45.

¹⁶ JÁRDÁN Tamás – PATAKI Anna: *A coaching by drawing módszer. Hogyan indíts el változást egy rajzzal?*, Budapest, HVG Könyvek, 2021, 14.

¹⁷ FRIGG, R. – HARTMANN, S.: Models in Science, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Spring 2006 Edition, <https://plato.stanford.edu/entries/models-science/> (Letöltés: 2023. augusztus 13.)

¹⁸ SCHULZ VON THUN, Friedemann: *Miteinander reden: 1 – Störungen und Klärungen. Allgemeine Psychologie der Kommunikation*, Rowohlt Taschenbuch Verlag (Auflage: 48.) 2010, 5.

¹⁹ ERIKSON, Erik H.: The problem of ego identity, *Journal of the American Psychoanalytic Association* 4(1956), 56–121. doi: <https://doi.org/10.1177/000306515600400104> (Letöltés: 2022.09.23.)

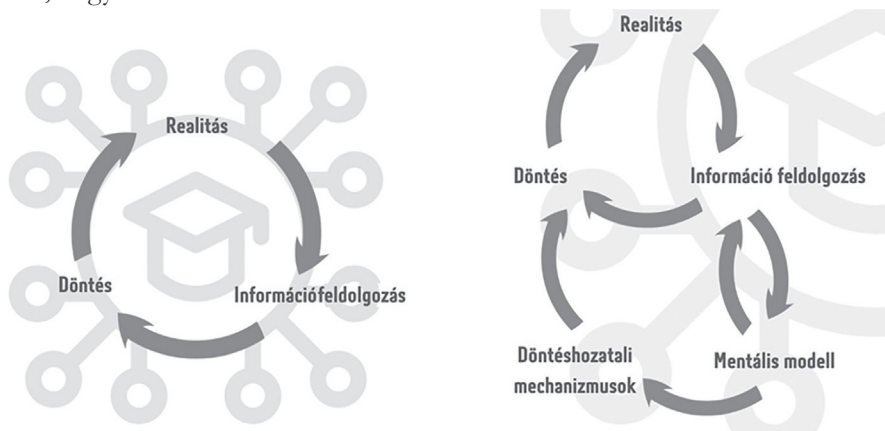
²⁰ FOWLER, James: *Stages of Faith*, New York: Harper One, 1981, 275.

²¹ BARTHOLOMEW, Craig G. – GOHEEN, Michael W.: *A nagy történet. Hogyan találjuk meg a küldetésünket a Biblia elbeszélésében?*, Budapest, Kálvin, 2018.

²² <https://www.truth78.org> (Letöltés: 2023. augusztus 13.)

A KÉTHUROS TANULÁS SEGÍTÉSE

A többhurkos tanulási folyamat elmélete rávilágít a mentális képek hasznosságára.²³ Az első ábrán láthatjuk az egyhurkos (egykörös) tanulást, ez az, amikor (1) zajlik az életünk; (2) feldolgozzuk a bejövő információkat; és (3) döntést hozunk, hogy mit kezdünk ezzel.

1. ábra²⁴

A másik ábrán ez kiegészül két új ponttal: (1) a realitás, (2) információfeldolgozás, (3) mentális modell, (4) döntéshozatali mechanizmusok, és (5) döntés. Ezt az utóbbi sémát kéthurkos tanulásnak hívják. (Van háromhurkos tanulási modell is, de az már a rendszerszintű változások leírására szolgál, a mi szempontunkból viszont most a kéthurkos tanulás elmélete a fontos.)²⁵ Az, hogy ha nemcsak input és output van, hanem van reflexió idő, és ehhez kapok segítséget, hogy hogyan értelmezsem a valóságot. A mögöttes okokat kezdem el vizsgálni. Amikor egy mentális képet használok, vagy térképet, ebben ad nekem segítséget, hogy ne csak ok-okozati összefüggéseket lássak, hanem próbáljak egy picit mélyebbre látni és jobban megérteni az adott kontextust. Példa a tanszékünk életéből: a hetedik féléves képzésünk egy gyakorlati képzés, amelynek során a hallgatók többek között csoportdinamikát és vezetélméletet is tanulnak. Az évek során megfigyeltem azt, hogy amikor kiküldjük a hallgatókat terepre, akkor ők előtte kapnak hozzá térképeket, hogyan olvassák a csoportbeli rangok kérdését, a csoportszerepeket, a munkahelyi viselkedést. Amikor aztán visszajönnek az egyetemre, a megfigyeléseiből látszik, hogy nemcsak megnéztek valamit, hanem meg is értettek, mert

²³ WATZLAWICK, Paul – WEAKLAND, John H. – FISCH, Richard: *Változás. A problémák keletkezésének és megoldásának elvei*, Budapest, Gondolat, 1990, 115.

²⁴ Saját szerkesztés, vö.: PULINKA Ágnes: Loyolai Szent Ignác tanulási elmélete, *Vezetéstudomány* 36(2015/5), 34–44, 36.

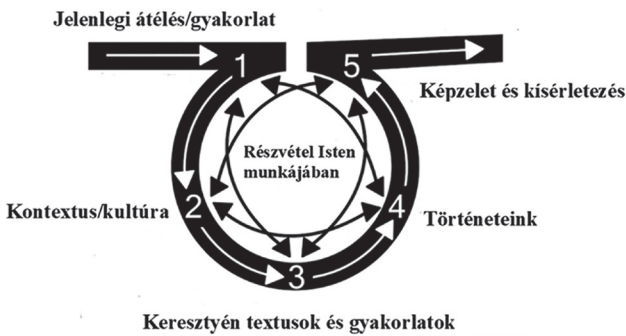
²⁵ BELLERSEN, Monique – KOHLMANN, Inez: *Interjú. Az elakadástól a változáson át a kibontakozásig a csoportos akciótanulás tíz módszerével*, Budapest, Harmat, 2021, 26–27.

ezek a térképek, modellek segítettek nekik a valóság értelmezésében, illetve térképet adtak, hogy mire legyenek figyelmesek.²⁶ Egy-egy ilyen mentális térkép segít abban, hogy picit mélyebbre ássunk, és nagyobb összefüggésekben, jobban tudatosodjon bennünk, hogy miben is vagyunk benne az életünk során.

A BRANSON–MARTINEZ MODELL

A mentális képek vagy térképek nem újdonságok a teológia történetében sem.²⁷ Van egy mentális modell, amely minden teológusnak ismerős: ez a schleiermacheri fa.²⁸ Ez is egy mentális modell arra nézve, hogy szót értsünk egymással, hiszen a teológia nagyon nagy terület, az ókori régészettől egészen a kognitív pszichológiáig sokféle tudományterülettel állunk párbeszédben, és pont egy mentális kép, egy fa képe segít egy rendszerben látni a sokféleséget.

A gyakorlati teológiának is sokféle modellje létezik: habitus modell, korrelációs modell, hermeneutikai, van narratív is, illetve a pásztori ciklus modellnek sokféle változata, de nem ezeket választottam, hanem egy másikat, mégpedig két ok mi-

2. ábra³⁰

att. Az egyik az, hogy ez a modell egy dinamikus modell, a másik pedig, hogy nagyon nagy hangsúly van benne a spiritualitáson.²⁹

Az alábbiakban Mark Branson és Juan Martinez gyakorlati teológiai modelljét mutatom be röviden.

²⁶ KÖNIG, Oliver – SCHATTENHOFER, Karl: *Bevezetés a csoportdinamikába*, Budapest, in Dynamics Consulting Kft., 2014.; GELLERT, M. – NOWAK, C.: *A csapatépítés nagykönyve. Csapatépítés, csapatmunka, csoporttanácsadás elmélete és gyakorlata*, Miskolc, Z-Press, 2010.

²⁷ Például a 12. századból Fiore, a Szentháromság ábrázolások teológiai tételt ábrázolt ilyen térképszerűen. Egy másik kódexből Ramón Lull a tudás fája a 13. századi ábrázolásban. Lull 13. század végi műve valójában 16 tudásfát tartalmazott, minden témának saját gyökere, törzse és ágai voltak. <http://www.scottbot.net/HIAL/index.html@p=39166.html> (Letöltés: 2023. augusztus 13.); A tudás rendszerezésére, térképkalkotásra a tudás fája, több ezer éves mintázat az emberiség történetében. Gioacchino da Fiore, *Liber figurarum*, Tav. XI., <https://www.prphbooks.com/blog/gioacchino-da-fiore> (Letöltés: 2023. augusztus 13.); Egy másik példa az 1855-ből való kép, amely John Bunyan nyomán a kárhozat és üdvösség sorrendjét, illetve okait bemutató térkép: <https://reasonabletheology.org/product/map-salvation-damnation/> (Letöltés: 2023. augusztus 13.)

²⁸ SCHLEIERMACHER, F., *Die Praktische Theologie nach den Grundsätzen der evangelischen Kirche im Zusammenhange dargestellt*, Berlin, 1850, 12.

²⁹ BALLARD, Paul H. – PRITCHARD, John: *Practical Theology in Action*, InterVarsity Press, 2006, 58–60.

³⁰ BRANSON, Mark – MARTINEZ, Juan F.: *Churches, Cultures and Leadership. A Practical Theology of Congregations and Ethnicities*, Downer Grove, IVP Academic, 2011, 45.

A nulladik és minden köztes lépés: Isten jelenléte az életben

Teológiai értelemben a lelki növekedés és a másik ember számára serkentő, gyógyító jelenlét nem csupán az akaratérőn, vagy „spirituális fegyvelmen”³¹ keresztül valósul meg, hanem az önátadás csendjében. Olyan kapcsolat ez, amelyben az én és az isteni Te együtt alanyai a dialógusnak.³² Ha a transzcendens valóság, és a Vele való kapcsolat dialógus, akkor nemcsak emberi „minden értünk van” fejlődésről, növekedésről van szó. A keresztyén spiritualitás szerint a hit ajándék, és nem emberi próbálkozás eredménye, hanem az isteni hívásra adott válasz. Ez a spiritualitás önértelmezésében Istenre reagáló, az Ő megszólítására reflektáló életvitelt jelent. Loder szavaival élve minden lépés előtt és után szükségünk van erre: „képzeltbeli ugrás egy másik valóságba, Krisztus jelenlétének valóságába”.³³

Első lépés: az átélés

Zajlik az élet és közben megjelennek olyan élethelyzetek, melyek reflexióra készítetnek bennünket. Amikor nincsenek egyértelmű válaszok és nem segít a kialakult rutin. Valóságfelfogásunk nem csupán a tapasztalt dolgok elemzéséből és a jelenségek leírásából áll, hanem a háttérben mindig ott van egy értelmezési háló, melynek alapján rendezzük az eseményeket. A valóságértelmezés mögött keretként mindig ott van egy már értelmezett valóság.³⁴

Második lépés: a kontextus/kultúra

A második pont a kontextus megértése és a kultúra által felkínált utak és válaszok feltérképezése. Ez az a lépés, amikor a teológia más diszciplínákkal párbeszédbe kerül, és kíváncsi arra, hogy mit mond az emberről, az életéről a társadalomtudomány. A teológia és a társadalomtudományok között van feszültség.³⁵ Sajátos félelem, hogy a módszerek elválasztanak Krisztustól. A kritika részben jogos, hogyha egyszerű átvételről van szó, hiszen a pszichológia, szociológia, antropológia, a kommunikáció-tudomány más alapállásból indul és a teológia tájékozódási alappontja nem az ember. Vannak olyan kérdések, melyek megválaszolásához az emberi tapasztalás és társadalomtudományos megközelítés nem nyújt támpontot, hiszen hitkérdés. Ilyen alapkérdések az emberi életben például a megváltás, a feltámadás, a kegyelem és a bűn valós és egzisztenciális kérdései. A társadalomtudományos megközelítés korlátozott voltát szem előtt tartva és a teológiai gyanú feszültségét elhordozva azonban mégsem kerülhető el, hogy a mai ember életkérdéseit, világát és az azok magyarázatára született társadalomtudományos magyarázatokat és modelleket figyelembe vegyük.³⁶

³¹ BROOKS, David: *Úton önmagunk felé*, Budapest, Libri, 2015, 257.

³² BUBER, Martin: *A próféták híte*, Budapest, Atlantisz, 1998, 284.

³³ LODER, James Edwin: *The Transforming Moment*, Helmers & Howard, 1989, 24.

³⁴ Vö.: STECK, W.: *Praktische Theologie- Horizonte der Religion, Konturen des neuzeitlichen Christentums, Strukturen der religiösen Lebenswelt*, Stuttgart, Kohlhammer, 2000, 100.

³⁵ MILBANK, J.: *Theology and Social Theory. Beyond Secular Reason*, Oxford, Blackwell, 1990, 6.

³⁶ BROWNING, Don: *Practical Theology*, San Francisco, Harper & Row, 1983, 76.

Harmadik lépés: keresztyén textusok és gyakorlatok

A következő pont a keresztyén kijelentés vizsgálata. Ha csak a jelen és a kontextus felől kérdezzük, olyannyira átéljük a mai ember helyzetét, hogy nem látunk túl egyidejűleg a rendszeren belül és kívül lévő Istenre. A harmadik pont feladata az, hogy a teológia az Istentől jövő perspektívák mentén reflektáljon a jelenre. A teológián belül a biblikum és a rendszeres teológia kínálhat olyan normákat, melyekre szüksége van a gyakorlati teológia művelőinek, hogy a konkrét élethelyzetben válassz keressenek az élet hozta kérdésekre.

Negyedik lépés: történetünk

A negyedik pont a saját történetünkbe való beágyazásról szól. Isten elhívott népeként ebben a történelmi helyzetben, az adott kontextusban, a megértett kijelentés fényében mi most közösen hogyan kapcsolódunk nemcsak elvben, hanem valóságosan Krisztushoz.³⁷ A saját identitásunk megélésében segítségünkre van a teológián belül az egyháztörténet, de fontos, hogy párbeszédben álljunk azokkal, akikhez küldettünk. Akihez küldettünk ne tárgya, hanem alanya legyen a cselekvésünknek. Hogy ne a „mi és ők”, vagy „mi és az” paradigma, hanem az „én és te” paradigma mentén alakuljon ki a konkrét cselekvési irány.

Ötödik lépés: képzelet és kíséreltezés

Az ötös lépés újra a gyakorlatról szól. A teoretikus végiggondolás utolsó pontja az, hogy ha már megértettük, hogy az első lépésben minket hívó Isten mire küld, ez a lépés az Istenre hagyatkozó képzelet és kíséreltezés lépése. A megértett cselekvési út kipróbálásának szakasza ez, amikor elindulunk egy irányba, és közben nézzük azt, hogy milyen következményei vannak a megtett útnak.

Mind az öt lépésben az Istenre hagyatkozás, az Ő akaratának keresése van jelen, és előfordulhat az, hogy akár lépést ugrunk, ha Isten arra indít, vagy visszalépünk egy előző szakaszba, mindezt azzal a készséggel, hogy Istent hívjuk és várjuk, hogy mutasson utat, hogy cselekvéseinket az vezérelje, bízva abban, hogy elsősorban Isten cselekszik velünk és rajtunk keresztül. Ahogy Barth Isten vezetésének fontosságáról írja:

„Nem az élményt, a tapasztalatot és a felfedezést kell a legfontosabbnak tekintenünk, hanem azt az egyszerű és tényszerű megismerését annak, amit szem nem látott és fül nem hallott (1 Kor 2,9). Nemcsak megosztása annak, ami a tudomásunkra jutott, hanem, amiben részt vettünk. Nemcsak a továbbadás, hanem a megértés, nemcsak az együttérzés, hanem az együtt munkálkodás számít. A hit továbbadását az Isten által munkált hit kell megelőzze bennünk.”³⁸

³⁷ BALLARD, Paul H. – John Pritchard: *Practical Theology in Action*, 2000, 53.

³⁸ K. BARTH: *Der Römerbrief*, Zürich, TVZ, 1922, 2010 (zweite Fassung), 47–48.

Ebben a modellben nincs külön része a reflexiónak, hiszen mind az öt lépés egy reflexiós folyamat része. A reflexió, amely a Szentírás tanításai mentén imádságos lélekkel a szolgálát, az alázat és szeretet princípiumait szem előtt tartva jut el odáig, hogy az élet átéléseiből hittapasztalat lesz. Jelentést és jelentőséget kap az út és irányultságot a jövő. A keresztyén életgyakorlat egy teleologikus folyamat részeként látja az életet, nem pont úgy megyünk tovább, mint eddig, hiszen az átéléshez keresztyén életmagyarázatok együtt adják ki a hittapasztalatot, s ez a hittapasztalat befolyásolja a későbbi világlátásunkat és az életben később feltett kérdéseket.

KURRIKULUM ÉS KO-KURRIKULUM A TEOLÓGIAI KÉPZÉSBEN

Az Istennel való párbeszéd magában hordozza azt, hogy nem tudunk mindent. Folyamatos nyitottság arra, hogy Isten adott helyzetekben más utat mutat. Más pedagógiai rendszerekhez képest különbség, hogy a nem keresztyén szemléletben évekig kísérik el a hallgatókat, a keresztyén közösség viszont élethosszig kísér bennünket, és részei vagyunk egy közös útkeresésnek.

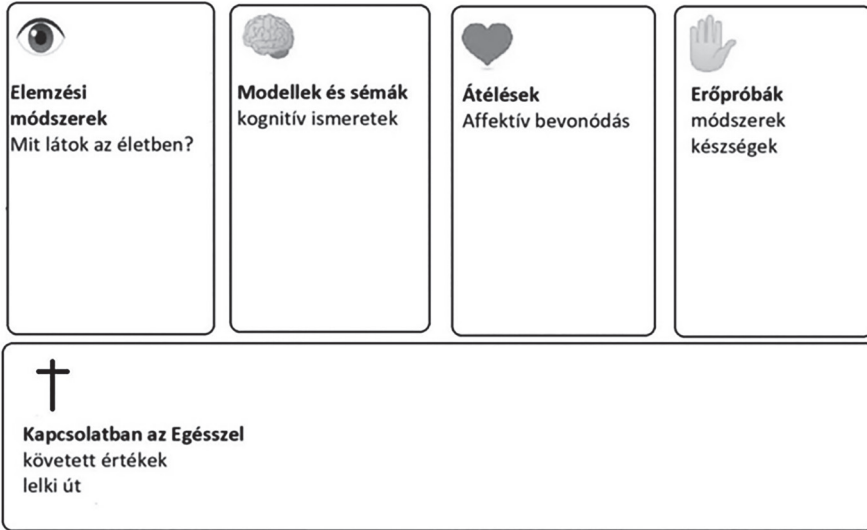
Az egyetemi képzésben a gyakorlati teológia művelésére a fenti modell kapcsán egy képzési koncepció építhető fel. A pedagógiatörténetben vannak modellek, amelyek próbálnak rendszereket alkotni. Például nagyon híres Pestalozzinak a 18. századból az a modellje, amely szerint legalább három dolgot kell folyamatosan figyelni a tanítási folyamatban: összhangban legyen a fej, a szív és a kéz.³⁹ Valláspedagógiában Heimann modellje kapcsán szoktuk tanítani a tanulás szintjeit, amely a tanulás kognitív, affektív és pragmatikus elemeivel számol.⁴⁰

A Branson–Martinez modell fényében azonban ezek az aspektusok továbbiakkal egészíthetők ki. A gyakorlati teológia egyes tantárgyaiban, de a kurrikulum egészében is érdemes megvizsgálni, hogy melyek azok az elemzési módszerek, amelyeket érdemes a hallgatóknak megismerniük, melyek azok a kognitív sémák, amelyekkel tisztában kell lenniük, melyek azok az affektív részek a képzés során, amelyek segítik az érzelmi bevonódásukat és azt, hogy ők a tanulásuknak ne objektumai, hanem szubjektumai legyenek. Fontos továbbá azokat a készségeket és módszereket is számba venni, amelyek elsajátítását érdemes begyakorolni a képzési idő alatt. Mindeközben fontos, hogy a tanulók lelki útjára is figyelemmel legyünk.

Az elmúlt fél évben a kollégákkal, óraadó kollégákkal, illetve nemcsak a tanszéken, hanem a tanszéken kívül más tanszékeket is megszólítva gondolkodtunk azon, hogy a Branson–Martinez modellhez kapcsolódva milyen lépéseket lehetne tenni a képzés területén. Javaslatom alapján öt területen kezdtük el a közös gondolkodást és a cselekvési tervek megvalósítását.

³⁹ Johann Heinrich Pestalozzi (1746 – 1827) svájci pedagógus. L.: PROHÁSZKA Lajos: *Johann Heinrich Pestalozzi (egyetemi pedagógia-neveléstörténeti előadás)*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Nyomda, 2004, 20., <https://mek.oszk.hu/04100/04159/04159.htm> (Letöltés: 2023. augusztus 13.)

⁴⁰ Németh Dávid közlése alapján, NÉMETH Dávid: *Vallásdidaktika. A hit- és erkölcsstan tanítása az 5–12. osztályban*, Budapest, Károli–L'Harmattan, 2019, 52–53.

3. ábra⁴¹

Az első az elemzési módszerek (a szem)

Mi az, amit lássanak a hallgatóink, milyen életvalóságokkal ismerkedjenek meg azon kívül, ami az egyetemen éri őket bent a falak között?

Ennél a pontnál elkezdtuk összehangolni azt, hogy melyik tanár hova küldi a hallgatókat az egyetemi képzés során. Igyekszünk, hogy egy összehangolt rendszer épüljön fel az egész kurrikulum fényében.

A második a kognitív ismeretek köre (a fej képe)

A következő a modellek és sémák, milyen kognitív ismeretekre van szükségük, egy rendszerbe összefűzve.

Ehhez a ponthoz kapcsolódóan a diákokkal kezdtünk el közösen szöszedete-
ket készíteni az alaptantárgyakhoz, hogy gyakorlati tantárgyakból is meglegyenek azok a tudományos sémák, modellek és definíciók, melyeket tudni kell és érdemes.

Egy másik elképzelésünk például, hogy az Evangélikus Hittudományi Egyetemmel együttműködésben szeretnénk egy új valláspedagógia tankönyvet írni, amelynek pont ez lesz a lényege, hogy egy összképből indul ki, hogy folyamatosan tudják a hallgatók, hogy hol tartanak a könyvben.

A harmadik az affektív fókusz (szív képe)

A szív az átélés, az érzelmi bevonódás aspektusa a tanulási folyamatokban.

Elsősorban az igehirdetésre készít fel a lelkészképzés, de emellett szeretnénk azt, hogy a hallgatók kipróbálhassák magukat tanár szerepben, illetve lelkigondo-

⁴¹ Saját szerkesztés.

zóként. Szeretnénk, hogy amennyire lehetséges, tisztába kerüljenek hallgatóink táltumainkkal, karizmáinkkal, illetve határainkkal. Fontos még a jellemformálás, bajtársi közösség felépítése. Ez utóbbi kapcsán elkezdtünk együtt gondolkodni arról, hogy a jövő évtől a végzős hallgatók számára felkínáljuk, hogy az egyetem után még egy-két évig kísérnénk őket szakmai úton.

A negyedik a praktikus tudás (kéz képe)

Melyek azok a készségek, módszerek, erőpróbák amelyek megjelennek a képzés során? Ebből a szempontból azt gondolom, hogy nagyon fontos az a lépés, amelyet az új kollégiumi nevelési program képvisel. Ebben a szolgálat, mint az együttélésnek egy fontos aspektusa jelenik meg.

Az ötödik az istenkapcsolat dimenziója (a kereszt szimbóluma)

Mi az, amivel segíthetjük az Istennel való kapcsolat megélését és reflexióját? Aztán az utolsó pont a nagy történet víziója, hogyan kapcsolódik az Isten országának történetébe mindaz, amit végzünk és tanulunk. Az élő gyülekezeti kapcsolat segítése mellett a személyes beszélgetések, lelki kísérés is tudatosabban megjelenik a tanár–diák kapcsolatban.

Ez az öt fő terület a munkánkat át-átszövi, és reménység szerint nemcsak nekünk, hanem idővel a diákjainknak is majd kirajzolódik a nagy kép arra nézve, hogy hogyan is tanulnak és merre érdemes segíteni őket a szakmai életúton, hivatásuk útján.

Egy Gilbert K. Chesterton idézettel szeretném zárni: „Legyen a vallásod kevésbé elmélet és mindinkább szenvedélyes szeretet!”⁴² Remélem, hogy munkánk során ezt a törődést majd a hallgatók is megérik!⁴³

⁴² DEMAKIS, Joseph: *The Ultimate Book of Quotations*, Religh, Lulu Ent., 2012, 335.

⁴³ A tanulmány professzori székfoglaló előadásként 2022. október 10-én hangzott el a budapesti teológusképzés 1855-ös megindulásának évente emléket állító KRE HTK kari ünnepélyén a *Dies Natalis*-on.

ABSTRACT

Balázs Siba: The Use of Mental Images in Practical Theology

This presentation of the professional concept of the Department of Religious Education and Pastoral Psychology explores the importance of mental images in the field of religious education and pastoral psychology. The article highlights the emerging field of neuroscience as a potential transformative force in pedagogy. This article introduces the practical theological model developed by Mark Branson and Juan Martinez. The model provides a framework for practical theologians to engage dynamically with spirituality and effectively address life's challenges looking at them through a theological lens. In theological education, the practical theology model can inform curriculum design. It highlights the ongoing dialogue with God and the Christian community, distinguishing it from other pedagogical systems. The model encourages a holistic approach that aligns intellectual, emotional, and practical aspects in the learning process.

Keywords: practical theology, mental maps, curriculum design, Christian pedagogy